

بررسی تأثیر عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی با توجه به نقش میانجی هوش هیجانی در بین دانش آموزان دیرآموز شهر سقز

زیبا قادریان^۱، رزگار محمدی^۲، فاروق یزدان ستا^۳

^۱ کارشناسی ارشد علوم تربیتی گرایش آموزش و پرورش ابتدایی (نویسنده مسئول)

^۲ استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سقز

^۳ استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سقز

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی هوش هیجانی در بین دانش آموزان دیرآموز شهر سقز انجام شده است. روش مورد استفاده در پژوهش حاضر از نوع توصیفی و به روش همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش آموزان دیرآموز شهر سقز بودند که از بین آنها نمونه‌ای به حجم ۳۱۸ دانش آموز دیرآموز به روش نمونه گیری تصادفی در دسترس انتخاب شدند. ابزار پژوهش برای بررسی متغیرهای پژوهش پرسشنامه های، عزت نفس، پیشرفت تحصیلی و هوش هیجانی، بودند. داده ها با استفاده از روش معادلات ساختاری و نرم افزار Smart PIS مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که هوش هیجانی نقش میانجی تأثیر معنی دار مؤلفه های عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی را ایفا می کند و عزت نفس اجتماعی، خانوادگی، تحصیلی از مؤلفه های عزت نفس و مؤلفه های هوش هیجانی (خودانگیزی، خودکنترلی، خودآگاهی، هشیاری اجتماعی و مهارت های اجتماعی) باعث بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دیرآموز می شوند و تأثیر معنی داری خواهند داشت.

واژه های کلیدی: عزت نفس، پیشرفت تحصیلی، هوش هیجانی، دانش آموزان دیرآموز

۱-مقدمه

کودکان دیر آموز گروهی از کودکان هستند که بهره هوشی معادل ۷۰ تا ۸۵ دارند و حدود ۱۳٫۶ درصد کل جمعیت را تشکیل می دهند. این گروه از کودکان دارای هیچ گونه علامت جسمی یا ظاهری مشخصی نیستند و به جز در امور تحصیلی و فعالیتهای پیچیده ذهنی که ممکن است با شکست مواجه شوند در سایر امور زندگی می توانند مستقل عمل کرده و موفق شوند. اغلب محققان و متخصصان بر این اعتقادند که اگر چه افراد دیرآموز ممکن است نیازهای آموزشی ویژه داشته باشند با این حال برای جابایی در سیستم آموزشی ویژه مناسب نیستند و باید در مدارس عادی آموزش ببینند. با در نظر گرفتن این وضعیت یک معلم در کلاس درس عادی با طیفی از دانش آموزانی سرو کار دارد که از نظر ویژگی های شناختی و عاطفی در سطوح مختلفی قرار دارند و اگر بخواهد در امر آموزش به این کودکان موفق باشد باید شناخت همه جانبه ای نسبت به همه ی آنها داشته باشد و آموزش خود را با سطوح مختلف توانایی های گوناگون دانش آموزان سازش دهد. برنامه ریزی برای آموزش این دانش آموزان مستلزم دقت و تلاش فراوان است (توان، ۱۳۹۴).

پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان یکی از مهمترین عامل ها و نشان دهنده موفقیت هر نظام آموزشی است، زیرا بیانگر میزان بهره وری و یادگیری آنان از آموزش است (قاسمی، عابدینی و عابدینی، ۱۳۹۵). پیشرفت تحصیلی یکی از شاخص های مهم ارزیابی نظام آموزش محسوب می شود که تمامی کوشش و کنش های این نظام در واقع برای جامه عمل پوشاندن منوط به این امر است. آموزش یادگیرندگان در کلیه سطوح به منظور تغییر رفتار، افکار، نگرش ها و مهارت های آنان صورت می گیرد و نهایتا در قالب پیشرفت تحصیلی سنجیده می شود (شریفی و همکاران، ۱۳۹۹). پیشرفت تحصیلی میزان دستیابی فراگیران به اهداف آموزشی از پیش تعیین شده فرض می شود (هاج و ملین، ۲۰۲۰)، که می توان برای آن ملاک های گوناگونی در نظر گرفت که مشهورترین آن میانگین نمرات کل است، که به عنوان یکی از مشخصه های بسیار مهم در پیش بینی وضعیت آتی از لحاظ کسب صلاحیت و مهارت های علل و عوامل مختلفی را می توان در پیشرفت تحصیلی مدنظر قرار داد و یکی از این عوامل عزت نفس است (بتل و لوئیس، ۲۰۲۰).^۱

بهداشت روانی مؤلفه های بسیاری دارد که عزت نفس یکی از مؤلفه های مهم آن است. در واقع این مؤلفه از نیاز های اساسی انسان محسوب می شود. کسی از عزت نفس بالایی برخوردار است، خودش را به گونه ای مثبت ارزیابی کرده، برخورد مناسبی نسبت به خود و دیگران دارد. در مقابل کسی که عزت نفس پایین دارد، اغلب منزوی شده و از ارتباط با دیگران اجتناب می کند، یا اینکه در ناامیدی تلاش می کند تا به دیگران و خودش نشان دهد که فرد لایقی است. عزت نفس یکی از عوامل مهم و اساسی در رشد و شکوفایی انسانهاست که در دهه های اخیر مورد توجه بسیاری از روان شناسان و پژوهشگران امور تربیتی قرار گرفته است (غلامی پور و همکاران، ۱۳۹۸).

عزت نفس به معنای قضاوت شخص از ارزشمندی خود است و به نگرش فرد از خود دلالت می کند. افراد با بررسی نحوه ی کنار آمدن با استانداردها و ارزشهای مورد نظر خود و مقایسه ی چگونگی عملکرد خود با دیگران به این قضاوت دست می پردازند. عزت نفس چگونگی احساس خود درباره ی خود است و بر همه ی افکار، ادراکات، هیجانات، آرزوها، ارزشها و اهداف شخصی نفوذ دارد و کلید رفتار آدمی می باشد. بنابراین، عزت نفس هسته ی مرکزی ساختارهای روانشناختی فرد است که وی را در برابر اضطراب محافظت نموده و آسایش خاطر وی را فراهم می آورد. عزت نفس نقش محافظت کننده ای در مقابله با فشارهای روانی دارد که از فرد در مقابل وقایع فشار آور منفی زندگی حمایت می کند. فردی که از ارزشمندی بالایی برخوردار است، به راحتی قادر است با تهدیدها و وقایع فشار آور بیرونی بدون تجربه ی برانگیختگی منفی و از هم پاشیدگی سازمان روانی مواجه شود. عزت نفس پائین به عنوان عامل خطر برای پرخاشگری، بزهکاری، سوء مصرف مواد، افسردگی، عملکرد ضعیف تحصیلی، همسر آزاری، کودک آزاری و نظایر آن مشاهده شده است.

بهره مندی از عزت نفس، گذشته از آنکه بخش از سلامت روانی شمرده می شود، به پیشرفت تحصیلی نیز وابسته است. پژوهشگران فراوانی دریافته اند که عزت نفس با گرفتن نمره بالا در مدرسه رابطه دارد. کوپر اسمیت در بررسی تأثیر عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی ۱۰۲ دانش آموز کلاس پنجم دبستان دریافت که عزت نفس همبستگی معناداری با پیشرفت تحصیلی این دانش آموزان دارد. به طور کلی وقتی میزان عزت نفس بالا باشد، فرد فعالیت خود را افزایش داده، توانایی خود را در رویارویی با مشکلات و انجام وظایف محول شده در سطح مطلوب و بالایی ارزیابی می کند (الام، ۲۰۲۱).^۲

^۱ -- Battle, J. & Lewis, M^۲ -Alam

موریس (۱۹۹۳)، نشان می‌دهد که عزت نفس یا اعتبار دریافت شده از نمره های دریافت شده از یک آزمون خود تأییدی و همچنین میانگین کل نمرات نیمسال با اعتبار دریافت شده از نمره های کلاس در بین دانشجویان با عزت نفس بالا به طور مثبت ارتباط دارد. هوش هیجانی نیز یکی از عواملی است که در پیشرفت تحصیلی مؤثر است به طوری که بسیاری از پژوهشگران بر روی تأثیر توانایی های ذهنی و شناختی بر پیشرفت تحصیلی تأکید می کردند. اما به مرور زمان مشخص شد که هر چند توانایی های ذهنی و شناختی تا اندازه ای با پیشرفت تحصیلی رابطه دارند و تا حدود زیادی پیشرفت تحصیلی را پیش بینی می کنند، اما تنها کلید پیش بینی موفقیت تحصیلی نیستند. به همین دلیل محققان در سال های اخیر متوجه یکسری از عوامل غیر شناختی شده اند که می توانند در پیشرفت تحصیلی و به طور کلی موفقیت مؤثر باشند (بار-اون، ۲۰۱۹).^۴

مهارت ها و توانایی های هیجانی و اجتماعی که تحت عنوان هوش هیجانی مشهورند از جمله پیش بینی کننده های قوی پیشرفت تحصیلی هستند. تحقیقات انجام شده در مورد ارتباط هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی به طور کلی بیانگر نقش معنادار هوش هیجانی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی است.

بنابراین براساس مطالب بیان شده سوال اصلی پژوهش این است که آیا عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی با در نظر گرفتن نقش میانجی هوش هیجانی در بین دانش آموزان دیر آموز مؤثر است؟

۲- روش شناسی تحقیق

این تحقیق از نظر هدف کاربردی- توسعه ای و توصیفی، از نظر نوع همبستگی و از نظر استراتژی پیمایشی است. روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز در مرحله تدوین، ادبیات کتابخانه ای، جستجو در اینترنت، مطالعه مقالات، کتب، مجلات، پایان نامه ها و سایر پایگاه های علمی معتبر می باشد. داده های جمع آوری شده از پرسشنامه با استفاده از نرم افزار SPSS مورد پردازش قرار گرفته و در تحلیل داده ها از معادلات ساختاری استفاده می شود. در این پژوهش جامعه آماری پژوهش حاضر، دانش آموزان دیر آموز شهر سقز است که شامل ۱۸۳۴ دانش آموز می باشد و جهت تعیین حجم نمونه آماری از فرمول کوکران استفاده شده است که به صورت زیر است:

$$n = \frac{N \times Z_{\alpha/2}^2 \times p(1-p)}{d^2(N-1) + Z_{\alpha/2}^2 \times P(1-P)} \quad (1)$$

که در آن:

n : حجم نمونه

N : حجم جامعه

Z : مقدار متغیر نرمال واحد استاندارد، که در سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر ۱,۹۶ است.

P : مقدار نسبت صفت موجود در جامعه است. اگر در اختیار نباشد می توان آن را ۰,۵ در نظر گرفت. در این حالت مقدار واریانس به حداکثر مقدار خود می رسد.

q : درصد افرادی که فاقد آن صفت در جامعه هستند (q = 1-p).

d : مقدار اشتباه مجاز که برابر با ۰,۰۵ در نظر گرفته شده است.

با توجه به این که جامعه آماری این پژوهش، دانش آموزان دیر آموز شهر سقز برابر با ۱۸۳۴ نفر می باشد. طبق جدول مورگان نمونه آماری پژوهش حاضر برابر با ۳۱۸ دانش آموز می باشد. روش نمونه گیری در این پژوهش از نوع روش نمونه گیری تصادفی در دسترس استفاده خواهد شد.

$$n = \frac{1834 \times 1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2 \times 199 + 1.96^2 \times 0.5 \times 0.5} = 318$$

در این روش، محقق با استفاده از پرسشنامه داده ها و اطلاعات لازم را جمع آوری می کنند و پژوهش حاضر از روش میدانی استفاده می کند با توجه به شیوع ویروس کرونا توزیع پرسشنامه ها از طریق شبکه های اجتماعی توزیع خواهد شد.

^۲-Mores

^۴- BAR-ON, R

پرسشنامه عزت نفس: کوپر اسمیت (۱۹۷۶) مقیاس عزت نفس خود را بر اساس تجدید نظری که بر روی مقیاس راجرود دیموند (۱۹۵۴) انجام داد، تهیه و تدوین کرد. این مقیاس دارای ۵۸ ماده است که ۸ سؤال آن (۶، ۱۳، ۲۰، ۲۷، ۳۴، ۴۱، ۴۸ و ۵۵) دروغ سنج است و ۵۰ سؤال آن، ۴ خرده مقیاس (کلی، عزت نفس اجتماعی، عزت نفس خانوادگی و عزت نفس تحصیلی) را می سنجد. پاسخ به گزینه ها به صورت بلی و خیر است و شیوه نمره گذاری این مقیاس به صورت صفر و یک است. بنابراین، حداقل نمره صفر و حداکثر آن ۵۰ است. افرادی که در این مقیاس بیشتر از میانگین نمره بگیرند دارای عزت نفس بالایی هستند. روایی آزمون در موارد متعدد بررسی شده و مورد تأیید قرار گرفته است. کوپراسمیت و همکاران (به نقل از نیسی و شهنی بیلاق، ۱۳۸۱) اعتبار این پرسشنامه را به روش بازآزمایی ۰/۸۸ گزارش کردند. همچنین، اعتبار پرسشنامه در پژوهش شهنی بیلاق و همکاران (۱۳۸۶) با دو روش تنصیف و آلفای کرونباخ بین ۰/۷۳ تا به دست آمد. این پرسشنامه در مطالعات متعددی به نحو گسترده ای مورد استفاده قرار گرفته و پایایی و روایی کافی از خود نشان داده است. جانسون، ردفیلد، میلر و سیمپسون، سیرز، تیلور و ریتز از روش دو نیمه کردن پایایی آن را، ۰/۹ گزارش کردند و کوپر اسمیت از طریق بازآزمایی ضریب پایایی ۰/۸۸ پس از پنج هفته و ۰/۷ پس از سه سال را به دست آورده است.

پرسشنامه هوش هیجانی سیریا شرینگ: این پرسشنامه خودسنجی ۳۳ ماده دارد که ۵ مؤلفه هوش هیجانی (خود انگیزی، خود آگاهی، خود کنترلی، هشیاری اجتماعی و مهارت های اجتماعی) را می سنجد. مقیاس این پرسشنامه پنج قسمتی (لیکرت) می باشد. جهت اطمینان از پایایی آزمون، در یک نمونه ۳۰ نفری از دانش آموزان نمونه، آزمون هوش هیجانی به عمل آمد، که ضریب آلفای کرونباخ (۰/۷۱۲) محاسبه گردید. از نظر روایی نیز با توجه به اینکه از پرسشنامه های استاندارد می باشد توسط چند متخصص مورد تأیید قرار گرفت.

پرسشنامه پیشرفت تحصیلی: این پرسشنامه توسط تورنس (۱۹۷۴) ساخته شد. این پرسشنامه شامل ۶۰ گویه است که با استفاده از مقیاس سه درجه ای لیکرت نمره گذاری می شود که امتیاز بالاتر نشانه گزارش کرد. همچنین عابدی (۱۳۸۵) با روش آلفای کرونباخ پایایی آن را ۰/۷۳ و روایی آن را ۰/۶۷ گزارش کرد.

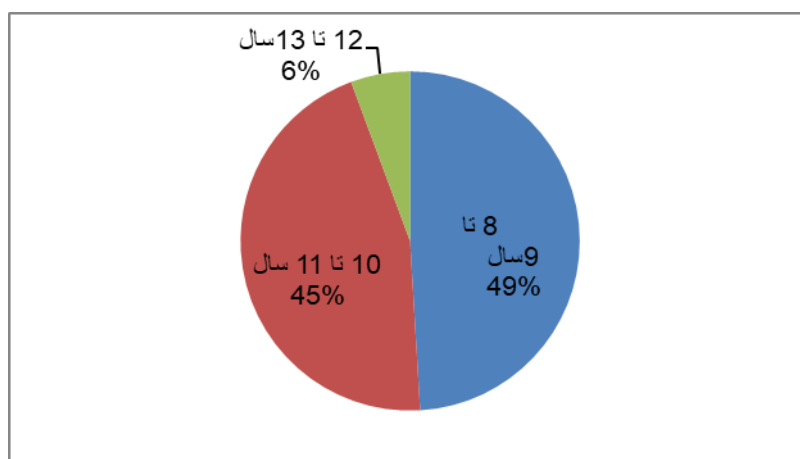
برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از پرسشنامه ها به منظور تأیید یا رد ابعاد و عوامل مدل تدوین شده، از معادلات ساختاری و نرم افزار spss و Smart Pls استفاده شد، در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل و بررسی داده ها از روش های آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده می گردد.

۳- یافته های تجربی

جداول زیر فراوانی و درصد فراوانی افراد نمونه را به تفکیک سن نشان می دهد.

جدول (۱): فراوانی و درصد فراوانی وضعیت سنی دانش آموزان دیرآموز مورد مطالعه

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
وضعیت سنی	۸ تا ۹ سال	۱۵۶
	۱۰ تا ۱۱ سال	۱۴۴
	۱۲ تا ۱۳ سال	۱۸
		۴۹
		۴۵
		۵

نمودار (۱): وضعیت سنی دانش آموزان دیرآموز مورد مطالعه

با توجه به نمودار (۱)، بالاترین درصد سنی مربوط به وضعیت سنی ۸ تا ۹ سال که ۴۹ درصد را به خود اختصاص داده است و کمترین که ۵ درصد می باشد مربوط به وضعیت سنی ۱۲ تا ۱۳ سال می باشد.

جدول (۲): نتایج آزمون کلموگروف-اسمیرنوف

متغیر	سطح معناداری
عزت نفس اجتماعی	.۸۵۶
عزت نفس خانوادگی	.۷۸۳
عزت نفس تحصیلی	.۸۳۶
خودانگیزی	.۸۱۲
خودآگاهی	.۷۰۴
خودکنترلی	.۷۶۵
هشیاری اجتماعی	.۷۶۰
مهارت های اجتماعی	.۸۳۲
پیشرفت تحصیلی	.۸۰۴

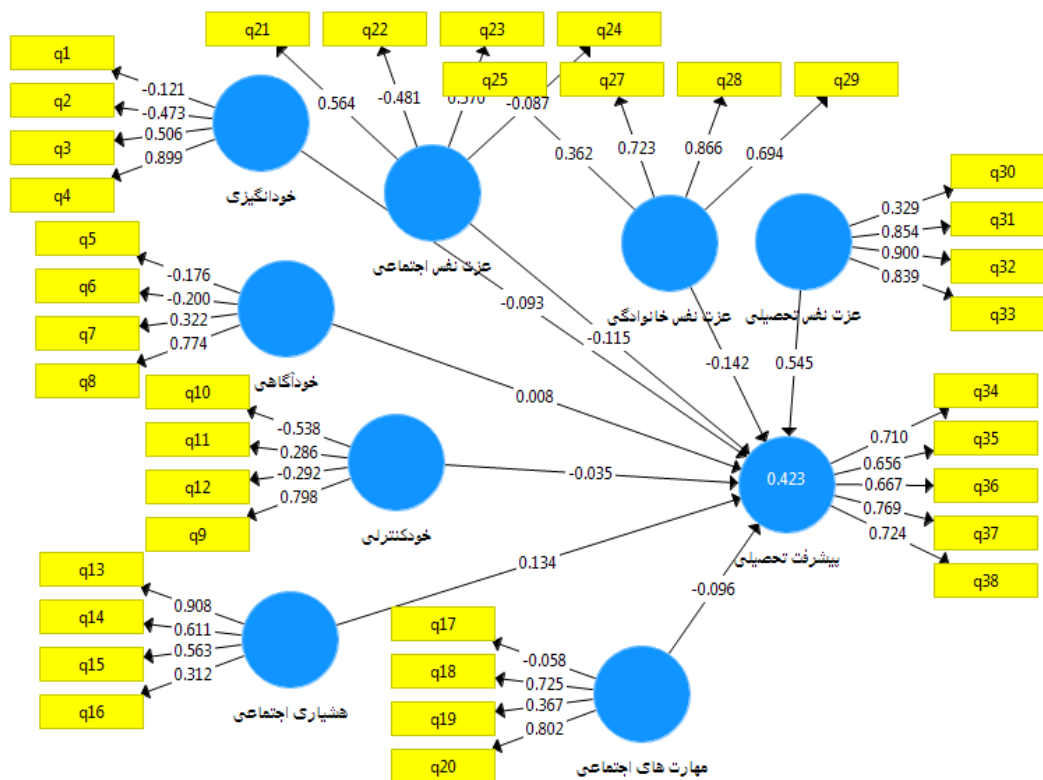
باتوجه به سطح معناداری بدست آمده از این آزمون در جدول (۲)، مشاهده می شود که مقادیر احتمال معناداری، بیشتر از خطای نوع اول ۰/۰۵ برآورد شده اند از آنجا که فرض صفر این آزمون مبتنی بر نرمال بودن توزیع تجربی نمرات است، می توان پذیرفت که توزیع نمرات هریک از متغیرهای تحقیق در سطح خطای ۰/۰۵ نرمال بوده است. لذا در انتخاب نرم افزار معادلات ساختاری از نرم افزار pls استفاده خواهد شد.

-آزمونهای مدل اندازه گیری انعکاسی

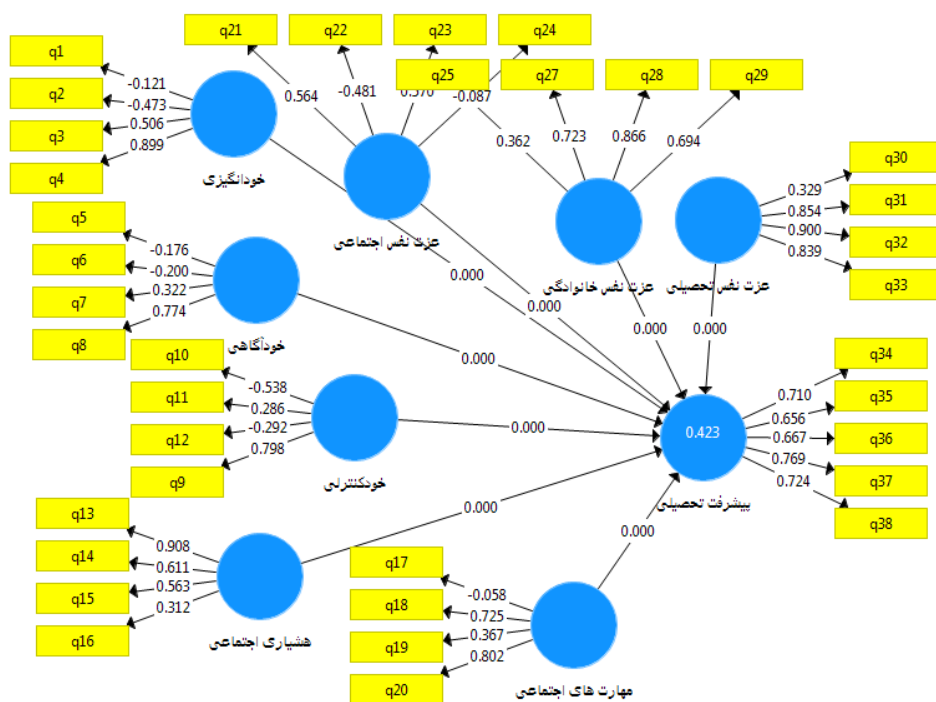
قبل از اجرای آزمونهای اصلی باید مهم ترین آزمون اولیه مدل اندازه گیری انعکاسی اجرا شود این آزمون بررسی تک بعدی بودن یا همان همگن بودن سوالات هر متغیر است.

-آزمون همگن بودن

این آزمون اولین بار توسط برین در سال ۱۹۹۶ بر روی متغیرهای انعکاسی اجرا گردید سپس در سال ۲۰۰۵ با پدید آمدن نرم افزار smart pls بدین بیان کرد که سوالات هر متغیر در مدل اندازه گیری یا مدل بیرونی باید کاملاً همگن باشد گویی سوالات همگی یک بعد را می سنجد از این رو این آزمون، آزمون تک بعدی نیز نام گرفت و باید بارهای عاملی تمام سوالات بررسی شود و تک تک بارهای عاملی بالای ۰,۷ باشد

نمودار ۲: مدل اندازه گیری در حالت تخمین ضرائب استاندارد

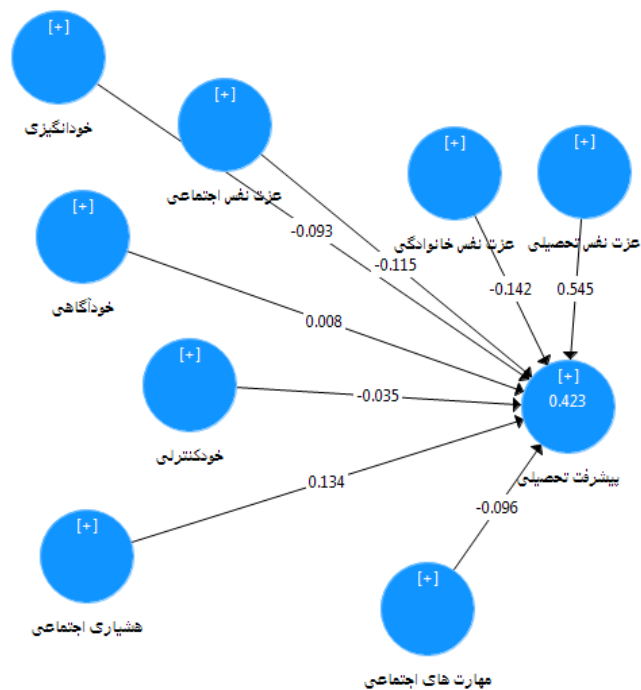

نمودار ۳: مدل اندازه گیری ضرایب مدل با T-Value

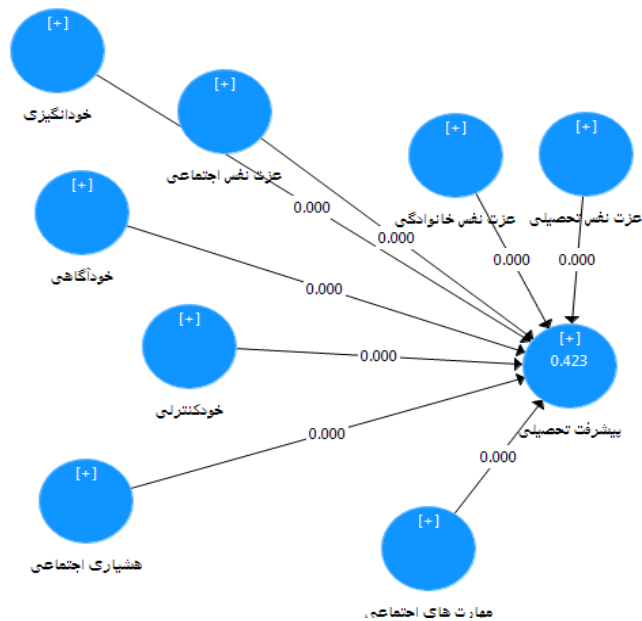
جدول ۳- جدول آلفای کرونباخ

آلفای کرونباخ	
عزت نفس اجتماعی	۰/۸۵۶
عزت نفس خانوادگی	۰/۷۸۳
عزت نفس تحصیلی	۰/۸۳۶
خودآگاهی	۰/۸۱۲
خودآگاهی	۰/۷۰۴
خودکنترلی	۰/۷۶۵
هشیاری اجتماعی	۰/۸۷۰
مهارت های اجتماعی	۰/۷۹۲
پیشرفت تحصیلی	۰/۸۰۲

مقدار آلفای کرونباخ مؤلفه ها باید بالاتر از ۰/۷ باشد لذا همبستگی درونی سوالات خارج از مدل مورد تأیید قرار می گیرد. مدل ساختاری پژوهش ما با توجه به ضرائب مسیر آن و معنی داری این ضرائب به صورت زیر است.

نمودار ۴- مدل ساختاری در حالت تخمین ضرائب مسیر

نمودار ۵- مدل ساختاری در حالت معناداری ضرائب مسیر (P-Value)

۴-نتیجه گیری

ه

د ف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر عزت نفس بر پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی هوش هیجانی در بین دانش آموزان دیر آموز شهر سقز بود. با توجه به نتایج تحلیل معادلات ساختاری می توان بیان نمود که دانش آموزان دیرآموز با عزت نفس پایین و هوش هیجانی به نسبت پایین تر از سایر دانش آموزان با در نظر گرفتن مؤلفه های عزت نفس و هوش هیجانی میتوان پیشرفت تحصیلی را به بهبود نمود و عزت نفس به عنوان یک سپر فرهنگی در مقابل اضطراب است با بالا بردن عزت نفس، اعتماد به نفس و توانایی دانش آموز دیر آموز تغییر می

کنند خود را با استعداد و خلاق می دانند و به راحتی از عوامل پیرامونی تأثیر نمی پذیرد. پژوهش هایی که بر روی نوجوانان اسرائیلی انجام شده نشان دهنده ی تأثیر ارتباط مادر با کودک در پدید آوردن خودپنداره ی مثبت و عزت نفس است و همین امر باعث پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان دیر آموز می شود و هوش هیجانی که در برگیرنده خودانگیزی، خودآگاهی، خودکنترلی، هشیار اجتماعی و مهارت های اجتماعی که در بین دانش آموزان دیر آموز کمتر است با عزت نفس افزایش می یابد و می تواند در پیشرفت تحصیلی دانش آموز مؤثر واقع شود. یافته های پژوهش کمپل و فر در سال ۲۰۱۸ نشان داد که دانش آموزان ناموفق و دیرآموز به دلیل نداشتن تجارب موفقیت آمیز کافی، توانایی ها و استعدادهای خود را منفی ارزیابی می کنند و میزان عزت نفس در چنین دانش آموزانی بسیار پایین است و نتایج پژوهش با نتایج پژوهش های انجام شده لعلی آبادی (۱۳۹۷)، کرمی (۱۳۸۴) و مزدگان و میرحاج (۱۳۹۴)، همسو می باشد. به منظور رسیدن به سطح بالایی از مهارت های تحصیلی، علاوه بر توانایی های شناختی کلی، فرد باید به رشد مناسب در جنبه هایی همچون کنترل هیجانات و عواطف دست یابد، به معنای دیگر دانش آموزان دیرآموز بدون دستیابی به این مولفه ها که هوش هیجانی را می سازند قادر به یادگیری بهینه موضوعات درسی نخواهند بود.

منابع:

- غلامی پور، مژگان؛ توحیدی، افسانه؛ عسکرزاده، قاسم (۱۳۹۸)، امید تحصیلی با پیشرفت تحصیلی و انگیزه تحصیلی با نقش واسطه ای خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دختر متاهل، آموزش در علوم انتظامی، شماره ۲۴ (۷)، ۱۰۳-۷۵.
- عبدلی لعل آبادی، نسیم (۱۳۹۷)، بررسی رابطه عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، ششمین کنگره علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی در ایران، تهران.
- صاحب، خدیجه؛ امیری، حسن (۱۳۹۹)، رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی و خلاقیت در دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه، رهیافت نوین در مطالعات اسلامی، شماره ۵ (۲)، ۴۴۹-۴۲۵.
- مزدگان، سپیده و میرحاج، شیرین (۱۳۹۴)، بررسی رابطه بین هوش هیجانی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی شهر تهران، کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، ترکیه - استانبول، شرکت مدیران ایده پردازان پایتخت ایلپا.
- رضویان شاد، مرتضی (۱۳۸۴)، رابطه هوش هیجانی با سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز.
- منصوری، بهزاد (۱۳۸۰)، هنجاریابی پرسشنامه هوش هیجانی سیبریاشیرینگ در بین دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه های تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی.
- قاسمی، بنت الهدا؛ عابدینی، صدیقه؛ و عابدینی، مهنوش (۱۳۹۵)، بررسی عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی و نظریه های مربوط به انگیزه آن در جامعه، فصلنامه پژوهش نامه مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، ۱ (۲)، ۱۱۷-۱۵۱.
- شریفیان، نسترن؛ گنجی، حمزه؛ هاشمیان، کیانوش؛ نجفی زند، جعفر (۱۳۹۹)، مقایسه سهم هوش شناختی، خلاقیت و هوش هیجانی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و دانشجویان در سطوح مختلف تحصیلی، فصلنامه تازه های روانشناسی صنعتی/سازمانی، ۲ (۶)، ۱۷-۲۹.
- توان، زهرا (۱۳۹۴)، بررسی کودکان دیر آموز، کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران.
- Battle, J. & Lewis, M. (2020). The increasing significance of class: The relative effects of race and socioeconomic status on academic achievement. *Journal of Poverty*, 6(2), 21-35. doi: 10.1300/J134v06n02_02
- AGARWAL (2013) CREATIVITY OF SENIOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN RELATION TO THEIR EMOTIONAL INTELLIGENCE. *JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH*. 5(3).
- ALAM, M. (۲۰۲۱) EMOTIONAL INTELLIGENCE AND CREATIVITY OF SCHOOL STUDENTS OF DARBHANGA DISTRICT OF BIHAR. *JOURNAL OF COMMUNITY GUIDANCE & RESEARCH*. 30 (3).

- ANAND, A., & KAVITA (۲۰۲۰). RELATIONSHIP OF ACADEMIC PERFORMANCE OF PROSPECTIVE TEACHERS WITH ACHIEVEMENT MOTIVATION, EMOTIONAL INTELLIGENCE AND CREATIVITY. RESEARCHER'S TANDEM. 3 (11).
- ARORA, M. R. (2016). EMOTIONAL INTELLIGENCE OF ADOLESCENTS IN RELATION TO CREATIVITY. IMPERIAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH, 2(4).
- BAR-ON, R. (1997); A MEASURE OF EMOTIONAL AND SOCIAL INTELLIGENCE IN CHICAGO. CANADIAN JOURNAL OF BEHAVIOR SCIENCE, 18, 123-137.
- BESHARAT.ET.AL (2006) SHOWED THE RELATION BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ACADEMIC ACHIEVEMENT. RESULTS OF SOME STUDIES SUCH AS THOSE BY LAVASANI.ET.
- AL GUJJAR, A. A., NAOREEN, B., ASLAM, S., & KHATTAK, Z. I. (2010). COMPARISON OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF THE UNIVERSITY STUDENTS OF THE PUNJAB PROVINCE. PROCEEDIA-SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES, 2(2), 847-853.
- JAYARAM, K. (2013). QUALIFICATIONS, TEACHING EXPERIENCE AND CREATIVITY SCORE AMONG SECONDARY SCHOOL TEACHERS. EXPERIMENTS IN EDUCATION. 41 (2).
- JENAABADI, H. (2014); STUDYING THE RELATION BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND SELF ESTEEM WITH ACADEMIC ACHIEVEMENT. JOURNAL OF SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES, 114, 203-206.
- ROBINSON, J. R., WORKMAN, J. E., & FREEBURG, B. W. (2019). CREATIVITY AND TOLERANCE OF AMBIGUITY IN FASHION.